

ג. אמונת האדם בחייו כיסוד לתשובה והתעלות – המשך:

במקום אחר מבאר הרב את הפעולה הפנימית של אמונה זו על כל מהלך ההתקדשות של האדם והעם:

עין איה / ברכות ב / פרק שביעי-שלשה שאכלו / מח. ברכות נ/א

"...יראת ד' ואהבתו הקשורה בלבן של ישראל עם ד' אלה, בנויה מכמה סיבות קדושות, מהם קבלת התורה וההנהגה בתורת ד' המשיבת נפש. פעולת החינוך פועלת לרומם את הנפש בטהרת ההרגשה באהבת ד' אלקי ישראל. אמנם לבד מכל פועל של חינוך מעשי, פועלת הקדושה הטבעית מצד עצמה, בשום האדם על לבו שהוא ממקור ישראל, ועל כן הוא ראוי להיות חדות ד' מעוזו, ששם חלקו להיות מבני הגוי הגדול הזה אשר לו אלהים קרובים אליו. ועל זה אין צריך שום כח יוצא אל הפועל. שגם זולת מעשים והדרכה גם כן כבר נמצאת הקדושה המקורית הטבעית הזאת, שמרוממת את הנפש לשירה נפלאה בגאון ד'..."

בניין היראה והאהבה בנפש מיוסד על "חינוך מעשי", הכולל הן את הנהגת החיים על-פי תורת ד' המשיבת נפש, והן את הפעולה החינוכית של הסברת התוכן האלהי האידאלי המונח בתורה ובמצוותיה. אך מלבד זה נקבעות היראה והאהבה בנפש על-ידי "הקדושה הטבעית מצד עצמה, בשום האדם על לבו שהוא ממקור ישראל", - "שלא עשני גוי", שנשמה אלהית שרויה בקרבו, וידיעה זו הופכת להיות הענין המרכזי בחייו, - אז מתמלא הוא בדבקות אלהית במידה עליונה מאוד, המהווה מקור ויסוד למצב תמידי של "חדות ד' מעוזו", ללא הרף.

ההתודעות העצמית מהווה גורם מכריע בהתפתחות האדם, בחינוכו ובכל מהלך התעלותו בקרבת-אלהים. כשם שאדם החש במעלתו כבן-אנוש אינו מסתיר אותה, אלא גאה בה, ומתוך כך צורת האדם שבו באה לידי ביטוי בכל דרכיו והליכותיו – כך כפי היות האדם מישראל מודע לצורתו הישראלית, גאה ומתפאר בה, היא מולידה בקרבו בקשת התעלות המטביעה חותמה על כל אורחותיו.

דרך תשובה והתעלות זו איננה בנויה רק על התגברות נגד הטבע, אלא על התחושה שהמוסר והתורה הם אמיתת המצב הטבעי. תחושה זו ממלאת את העבודה כולה רוממות ושייכות עצמית, אף באותה שעה עצמה שמוטל על האדם לכבוש את יצרו ולשנות את הרגליו, כי עבודה זו נתפסת על ידו כהשתחררות מגורמים זרים לאישיותו המקורית. "על כן הוא ראוי להיות חדות ד' מעוזו, ששם חלקו להיות מבני הגוי הגדול הזה אשר לו אלהים קרובים אליו".

דברים אלה שראינו לעיל כתובים בפירושו של הרב לגמרא במסכת ברכות:

בברכות דף נ, ע"א

"היה ר' מאיר אומר מנין שאפילו עוברין שבמעיי אמן אמרו שירה על הים, שנאמר: 'במקהלות ברכו אלהים ד' ממקור ישראל' (תהלים סח, כז)".

ובכדי להבין גמרא זו יש לברר ב' דברים:

- (א) מלבד הצורך לבאר מהו פשר 'שירת העוברים במעיי אמן'.
- (ב) יש גם לבאר מדוע נוקטת הגמרא את הלשון: "היה רבי מאיר אומר", משמע שדבר זה היה מרגלא בפומיה ושייך ליסודות משנתו. ויש להבין מדוע מימרא זו היא כה יסודית.
- על פי פירושו של הרב, הבנין הנפשי של יראת ה' ואהבתו, אינו בא מפעולה חיצונית של הדרכה וחינוך בלבד, אלא בעיקר מצד "הקדושה הטבעית מצד עצמה, בשום האדם על לבו שהוא ממקור ישראל", ותחילת הופעתה של הרגשה זו היתה על הים, ש"לא פעלה כאן לא תכונת חינוך ולא מעשה ולמוד כי אם התיחדות הטבעית המצויינת של נפשותן של ישראל". על-כן גם העוברים אמרו שירה, משום ש"זה הכשרון כבר הוא נמצא צפון גם בעוברין שבמעיי אמן. וארחות כוהות הנפש נפלאים המה, עד שההתרגשות הפנימית שאינה ערוכה מסיבות חיצוניות, כמו שהיא נמצאת במדה גדולה באנשים גדולים, כבר בהכרח נמצאת בהכנה ואופן ממועט גם בהיות האדם במצבו העוברי".

על-פי זה, הידיעה של שירת העוברים היא תורה שלמה, הנוטעת את היסוד היותר מאיר לקשר לתורה ולדרך התשובה וההתעלות – **ההתוודעות לכך שסגולת ישראל היא עומק עצמיותנו**. על כן רבי מאיר, שאמר כי "בין כך ובין כך קרויים בנים" (קידושין לו, א), והצביע על הצד הסגולי שאינו תלוי בבחירה ואין החטא פוגע בו, - לא פסק מללמד שאף עוברים שבמעיי אמן אמרו שירה.

נראה, שבהסברה זו נעוץ גם היסוד לכך שאנו אומרים כל יום בפסוקי דזמרה את שירת הים. זוהי תוספת מאוחרת, ואינה כלולה בסדר המקורי של פסוקי דזמרה.

במחזור ויטרי (סימן רסה) מובא: "דעו כי שירת הים מנהגנו, מנהג כל קהל רומי, וכל קהילות אשר בסביבותינו ואשר בספרד, מיום גלות ירושלים ועד עתה לאמרה כולה, כל השנה בכל יום ויום". לדעה זו החל המנהג בימי חורבן הבית השני. ואילו לדעת הגר"א, אמירת שירת הים היא תקנת אנשי כנסת הגדולה לאחר חורבן הבית הראשון. נראה כי יסוד התקנה אחד הוא לשתי הדעות.

יום גלות ירושלים בחורבן בית שני זו הנפילה היותר מייאשת, ובעקבותיה קמה הנצרות המיוסדת על היאוש האלהי, כביכול, מעם-ישראל. כנגד המורך והיאוש העלולים להגרם מכך, תקנו לומר שירת הים, אשר מחזירה אותנו יום יום לאותה שעה בה נתגלתה במלוא תפארתה עצמיותם של ישראל, עד שהתרוממו הם לשירה רוממה, בלא כל השפעה חיצונית שגרמה לכך.

כך גם לפי דעת הגר"א, תיקנו אנשי כנסת הגדולה אמירה זו, לאחר חורבן הבית הראשון, שיכול היה להביא לטשטוש בהכרת הערך העליון שלנו כעם.

שירת הים צריכה להאמר בשמחה וברוממות רוח, לחדש בקרבנו מידי יום ביומו את ההכרה והאמון בסגולתנו הפנימית, כך מתעודדים אנו ומתרוממת רוחנו. ורוממות זו מחזקת אותנו בכל ירידותינו ומכשירה אותנו לגאולה, ולהשבת גאותן של ישראל.